

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกนี้ ไม่ได้มีสิ่งมีชีวิตคือมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมด้วย ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต กล่าวคือ สัตว์ทั้งหลาย พืช ภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ ในธรรมชาตินี้มีการแบ่งแยกเป็นเผ่าพันธุ์ของแต่ละชนิดอย่างละเอียดมากขึ้น เฉพาะสัตว์นั้นก็มีย่อยหลายประเภทด้วยกัน ทั้งสัตว์ปีก สัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ นับตั้งแต่มีสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นในโลกเมื่อ ๔,๐๐๐ กว่าล้านปี มีวิวัฒนาการก่อเกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตมาจนถึงปัจจุบันซึ่งคาดว่าอาจมีจำนวนมากถึง ๘ ล้านสปีชีส์ (species)^๑ ในเชิงทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) แล้ว ถือว่ามนุษย์นั้นเป็นวิวัฒนาการที่มาจากสัตว์ตระกูลลิงที่มีการเคลื่อนไหว การใช้สมอง การใช้มือ (ขาหน้า) และชีวเคมีของเลือด จากทางสรีรวิทยาและหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ พอที่จะยืนยันได้ว่ามนุษย์และสัตว์เป็นสายพันธุ์ในอาณาจักรเดียวกัน เพียงแต่มนุษย์มีวิวัฒนาการและการพัฒนาที่สูงขึ้น^๒ ความที่มนุษย์และสัตว์มีวิวัฒนาการแบบเชิงสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้มีการศึกษาแบบเจาะลึกลงไปอีกว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ มนุษย์และสัตว์ต่างก็พึ่งพาธรรมชาติ ใช้สอยวัตถุดิบจากธรรมชาติ กิน อยู่ และดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ เมื่อโลกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น มนุษย์ก็อาศัยสัตว์เป็นอาหาร เป็นวัตถุดิบ เป็นแรงงาน และเป็นความเพลิดเพลินหรือเป็นสัตว์เลี้ยง ซึ่งประโยชน์ที่กล่าวนี้จะปะปนกันในสัตว์ตัวเดียวไม่ได้แยกขาดที่เดียวกัน เช่น วัวและควาย เป็นต้น^๓ การพึ่งพาอาศัยในรูปแบบดังกล่าว ไม่ได้มีความสลับซับซ้อน เป็นไปอย่างเรียบง่าย การค้าขายหรือการฆ่าสัตว์เพื่อผลประโยชน์ก็ได้เป็นไปอย่างเข้มข้น สัตว์หลายชนิดแม้จะสูญพันธุ์ไปก็เป็นเพราะการทำลายจากธรรมชาติหรือสัตว์นั้นไม่อาจดำรงเผ่าพันธุ์ของตนเองไว้ได้ ไม่ได้เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ฝ่ายเดียว มนุษย์จึงพึ่งพาสัตว์ในรูปแบบเป็นแรงงานหรือสัตว์เลี้ยงด้วยการให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่อย่างดี เพราะเป็นเรื่องที่ขาดไม่ได้ในการที่มนุษย์จะต้องพึ่งพาสัตว์ในการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง นอกจากจะมีอาชีพอย่างอื่น

มนุษย์สามารถนำสัตว์มาเลี้ยงเป็นเพื่อนเพราะความน่ารักหรือเพราะรักสัตว์ เช่น สุนัข แมว และนก เป็นต้น สัตว์เหล่านี้เป็นจำนวนมากเมื่อหมดความน่ารักหรือหมดความรักต่อสัตว์แล้วก็

^๑ ผศ.ศิริเพ็ญ สุภทราวิวัฒน์, **อาณาจักรสัตว์ (Animal Kingdom)**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๒ ขจิตพรธณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^๓ นิธิ เอียวศรีวงศ์, (ต่าง) **คิดในคอก (ตน) ว่าด้วยวัฒนธรรมและวิถีคิด**, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒.

มักถูกทอดทิ้งไว้ให้เป็นสัตว์จรจัดเร่ร่อนซึ่งสร้างปัญหาให้กับสังคมอย่างมาก และมักจะถูกทารุณกรรม นอกจากนี้ก็มีสัตว์ที่ถูกนำมาใช้ในการทดลอง และเกมกีฬา การที่สัตว์ถูกทอดทิ้งจึงมักจะถูกจับเพื่อนำไปขาย มีบางส่วนนำไปทำเป็นอาหารที่นิยมกัน เช่น การลักลอบค้าขายสุนัข เป็นต้น ธุรกิจด้านนี้ส่งผลกำไรอย่างมหาศาลในแต่ละปี สุนัขจากที่เคยเป็นสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อนก็กลายเป็นอาหารโอชะสำหรับคนบางกลุ่ม ดังข้อความที่ว่า

สุนัขหรือที่เรียกกันอย่างติดปากว่า “หมา” ที่ได้ชื่อว่าเป็น “เพื่อนที่จงรักภักดี” ที่สุดของมนุษย์ จนบางคนอาจจะเกิดความรู้สึกว่า “มันไม่มีความคิดเห็นเป็นของตัวเองอะไร ๆ ก็กระดิกหางว่าดีไปหมด” แต่ก็มีแต่ “หมา” นี้แหละ ที่สามารถพลีชีพเพื่อปกป้องนายอันเป็นที่รักของมันได้ มีข่าวให้เห็นบ่อยครั้งตามหน้าหนังสือพิมพ์ ที่สุนัขสละชีวิตตัวเองเพื่อช่วยผู้เป็นนาย ใครเล่าจะเสียสละได้อย่างเขา แต่วันนี้ ในยุคสมัยใหม่นี้ สิ่งตอบแทนที่เขาได้รับจากความเป็นมิตรเป็นทาส ได้พลิกผันกลายเป็นอาหารให้เจ้านาย ให้คนได้อิ่มหน้าสำราญกัน (ถือว่า “เสียสละพลีชีพ” เพื่อผู้อันเป็นที่รักได้ไหม) ยกตัวอย่าง ประเทศที่นิยมกินหมาอันดับต้น ๆ ของโลก เกาหลี จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา ชาติไม่ได้เลยก็ไทยเราเองด้วย เห็นได้ตามต่างจังหวัดไม่ว่าจะเอาหมาแลกกะละมัง หรือขายหมากันตรง ๆ บรรทุกกันเป็นคันรถกระบะเลยก็มี ส่งขายภาคอีสานหรือข้ามประเทศกันเลย^๔

จะเห็นได้ว่า ยังมีความนิยมรับประทานสุนัขกันอยู่เป็นจำนวนมาก สุนัขเหล่านี้จึงเป็นทั้งอาหารสำหรับผู้ที่ยอมรับประทานและเป็นสินค้าสำหรับผู้ขายดังที่ปรากฏเป็นข่าวหน้า ๑ อยู่หลายสัปดาห์เกี่ยวกับการลักลอบขนสุนัขข้ามฝั่งแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนมและที่อื่น ๆ^๕ การเอาสุนัขแลกกะละมังหรือขายกันตรง ๆ ก็มี การจับและขนส่งบรรทุกเป็นคันรถกระบะส่งขายภาคอีสานหรือข้ามประเทศ ทำกันเป็นธุรกิจเป็นจำนวนหลายสิบล้านบาทในแต่ละปี เพื่อนำไปทำเป็นอาหารของผู้ที่ขอรับประทานในแต่ละประเทศดังกล่าว การขนส่งสุนัขเป็นจำนวนมากเข้าข่ายเป็นการทารุณกรรมสัตว์อย่างมากกล่าวคืออยู่กันในห้องอย่างแออัดจนกระทั่งมีบางตัวเสียชีวิตหรือเมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตามจับก็มักจะถูกถีบลงไปยังทางเจ้าหน้าที่ สุนัขจึงต้องรับเคราะห์หลายทางเพราะคนขาดเมตตากรุณา และเมื่อถูกจับนำมาเป็นของกลางก็ไม่มีที่พักพิงอย่างเพียงพอ ศูนย์พักพิงสุนัขและสัตว์ที่เป็นของกลาง มักจะต้องผ่านขั้นตอนหลายประการจนกระทั่งหมดสติความจึงสามารถที่จะปล่อยให้ผู้รักสัตว์รับไปเลี้ยงหรือปล่อยเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นภาระของทางเจ้าหน้าที่หลายประการในการที่จะต้องเลี้ยงดูของกลางมีชีวิตเหล่านี้ันมีจำนวนมาก ทั้งอาหาร การพยาบาล ผู้ดูแล ก็มักจะมีจำนวนจำกัด อีกอย่างหนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นมีความซับซ้อนและสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่าง

^๔ ลิตเติลแคท (Littlecat) แพลตฟอร์มเรียกรับเลี้ยง, เขาก็หนึ่ง เราก็หนึ่งชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เจียร์ไน, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙-๖๐.

^๕ ไทยรัฐออนไลน์(www.thairath.co.th), จนท.นครพนมสกัดจับ ๖ ล้อขนสุนัขข้ามชาติ, **ไทยรัฐออนไลน์** : <http://www.thairath.co.th/content/region/193445> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕], เดลินิวส์ออนไลน์ (www.dailynews.co.th), จับได้อีกรถขนสุนัขศาลลงโทษเด็ดขาดทั้งจำทั้งปรับ, **เดลินิวส์ออนไลน์** : <http://www.dailynews.co.th/thailand/148268> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕].

มาก เพียงแค่ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่านั้นก็เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันหลายประการ กล่าวคือความยากจนขาดแคลน เห็นแก่ผลประโยชน์ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความมั่งง่าย และจิตใจที่ขาดเมตตากรุณา^๖

สุนัขเหล่านี้ส่วนหนึ่งจึงต้องพยายามที่จะมีชีวิตอยู่ให้ได้ท่ามกลางความเดือดร้อนหลายประการ อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐก็ต้องสูญเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในการดูแลรักษา เป็นประเด็นที่จะต้องหาทางออกหรือช่วยกันป้องกันในการดูแลเพื่อนร่วมโลกที่นับวันยิ่งจะถูกกระทำทารุณกรรมรุนแรงมากขึ้น และไม่แน่ว่าอนาคตสุนัขไทยก็อาจสูญพันธุ์ไปหรือไม่ก็อาจมีจำนวนจำกัดถึงขั้นประกาศเป็นสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ก็ได้เหมือนกับสัตว์อื่น ๆ ที่สูญพันธุ์ไปแล้ว ดังนั้น สำหรับผู้เลี้ยงสุนัข ผู้ที่การนิยมนับประทานเนื้อสุนัข และผู้ค้าขายสัตว์ จึงต้องตระหนักให้มากกว่าเป็นประโยชน์ของธรรมชาติและเป็นหน้าที่ที่จะต้องคอยช่วยกันพิทักษ์ให้พ้นจากการกระทำทารุณกรรมสัตว์ด้วยการเรียกร้องจากผู้รักสัตว์ รวมทั้งสมาคมพิทักษ์สัตว์ ไม่ให้มีการทารุณกรรมสัตว์หรือเลิกการรับประทานเนื้อสัตว์จึงเป็นประเด็นที่สำคัญและดำเนินไปอย่างเข้มข้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่มีมานานแล้ว^๗

นอกจากสุนัขและแมวแล้ว สัตว์ที่มักจะกล่าวถึงกันมากที่สุดในสังคมไทยอีกชนิดหนึ่งก็คือ ช้างซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของไทย กระทั่งถูกนำไปเป็นสัญลักษณ์บนธงชาติไทย ช้างมีความสำคัญในการกอบกู้อิสรภาพของไทย ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ช้างก็นับว่ามีความสำคัญทางด้านยุทธหัตถีช่วยรบในศึกสงครามหลายคราวจนกระทั่งรักษาบ้านเมืองไว้ได้ ปัจจุบันนอกจากศูนย์คชบาลและปางช้างแล้ว ก็ให้ความสำคัญที่ผู้คนจะหันมาสนใจช้างอีกต่อไป ทำให้มีความรู้ช้างหรือปางช้างนำช้างออกมาเร่ร่อนหากินในเมืองใหญ่ เพื่อชีวิตของควาญช้างและช้างด้วยจะได้อยู่ได้ แต่วิธีดังกล่าวก็มักจะถูกมองว่าแฝงไปด้วยผลประโยชน์มากกว่าเป็นความรักช้าง โดยเฉพาะเมื่อช้างถูกนำมาเร่ร่อนในป่าคอนกรีตยามแดดร้อนหรือฝนตกซึ่งจะต้องทุกข์ทรมานอย่างมากสำหรับช้าง ๑ เชือก และเมื่อเกิดอุบัติเหตุจากหล่ม ถูกหนามหรือเหล็กที่วางอยู่เต็มทาง ตกมัน การขนส่งช้าง หรือต้องแสดงตามความต้องการของผู้ชม ก็มักจะทุกข์ทรมานมากกว่า

ส่วนช้างป่า การจำกัดบริเวณที่เป็นที่หากินของชาวบ้านที่แวดล้อมด้วยรั้วไฟฟ้าหรือรั้วที่ทำกรงป้องกันช้าง ทำให้ช้างหากินยากลำบากจำเป็นต้องรุกรานพื้นที่นั้นเพื่อหากิน จึงมักปรากฏข่าวอยู่บ่อยครั้งถึงเรื่องช้างถูกไฟช็อตหรือถูกทำร้ายจากเจ้าของไร่ เมื่อย้อนกลับในอดีตประเทศไทยเคยมีกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าบางชนิดนั้นมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สัตว์ป่าที่ได้รับการคุ้มครองก็คือ ช้างป่าและควายป่า เพราะสัตว์สองชนิดนี้เป็นสัตว์เศรษฐกิจ

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **คนไทยกับสัตว์ป่า**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒-๒๕.

^๗ เอ็มเอสเอ็นออนไลน์ (<http://th.msn.com/>), กลุ่มคนรักสัตว์ยื่นหนังสือสถานทูตเกาหลีใต้ขอให้ยุติทานเนื้อสุนัข-แมว, **เอ็มเอสเอ็นออนไลน์** : <http://news.impaqmsn.com/articles.aspx?id=497053&ch=gn1>, [๘ สิงหาคม ๒๕๕๕].

^๘ สำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร, **คินช้างให้ธรรมชาติ คินธรรมชาติให้ช้าง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเทศกิจ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙-๒๖.

ช้างใช้ทำงานได้หลายอย่างและใช้ในการสงครามได้ จึงมีความสำคัญมาก ช้างทั้งประเทศถือเป็นของหลวง มีเจ้าพนักงานช้างคอยติดตามโขลงช้างตลอดเวลา^๙ นอกจากนี้ยังมี พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๓๕^{๑๐} ประมวลกฎหมายอาญาและข้อบัญญัติของแต่ละจังหวัดที่ให้การคุ้มครองสัตว์

สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (World Society for the Protection of Animals หรือ WSPA) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนนานาชาติ ที่มีสมาชิกระดับท้องถิ่นเข้าร่วมกว่า ๘๐๐ องค์กรจากกว่า ๑๕๐ ประเทศ WSPA ได้จัดทำโครงการรณรงค์ลงนามสนับสนุน “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ (Universal Declaration on Animal Welfare หรือ UDAW)” ด้วยการนำรายชื่อของประชาคมโลกจำนวน ๑๐ ล้านรายชื่อ ยื่นต่อองค์การสหประชาชาติ (UN) ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำให้รัฐบาลนานาชาติตระหนักถึงความสำคัญของสวัสดิภาพสัตว์ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต มีความรู้สึก สามารถรับรู้ถึงความเจ็บปวดและความยินดีได้ พร้อมแสดงให้รัฐบาลเห็นว่าสวัสดิภาพสัตว์เป็นสิ่งจำเป็น และควรพิจารณาออกปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ โดยให้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติระหว่างประเทศ มีผู้ร่วมลงนามจาก กลุ่มศิลปินนักร้อง นักแสดง และบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงสังคม การกึ่งเหล่านี้ ได้แก่ การคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์เลี้ยง คุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ป่า คุ้มครองสัตว์เลี้ยงในระบบฟาร์ม ช่วยเหลือสัตว์ในภาวะภัยพิบัติ สร้างความตระหนักรู้ และโครงการ UDAW^{๑๑} การกิจของสมาคมพิทักษ์สัตว์ในแต่ละประเทศจึงต้องพยายามทำงานอย่างหนักเพื่อผู้คนเข้าใจสัตว์และเข้าใจถึงสิทธิของสัตว์ที่จะต้องได้รับการปฏิบัติในระดับที่สมควรคือไม่ถูกทารุณกรรม

กลุ่มแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาลหรือของโลก (Anthropocentrism) มีทัศนะว่า สิ่งเหล่านี้นับรวมทั้งสัตว์มีขึ้นมาก็เพื่อรับใช้มนุษย์ สัตว์จึงมีสถานภาพต่ำกว่ามนุษย์อย่างชัดเจน มนุษย์มีสถานภาพสูงกว่าและเป็นผู้มีสิทธิเท่านั้น สัตว์ย่อมไม่มีสิทธิอะไร กลุ่มนี้เรียกอีกอย่างว่า กลุ่มเผ่าพันธุ์นิยม (Specieism)^{๑๒} เป็นภูมิหลังของกลุ่มแนวคิดพื้นฐานสิทธิของสัตว์ (Right-Based Approach) ซึ่งมีทอม รีแกน (Tom Regan) และ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) เป็นแกนนำสำคัญ กลุ่มนี้ได้แย้งแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และมองว่าสัตว์ก็ควรที่จะมีสถานภาพเท่า

^๙ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, **ช้างในชีวิตของผม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๙), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๑๐} ศูนย์ทนายความทั่วไทยออนไลน์ (www.thailandlawyercenter.com), พระราชบัญญัติสงวน และ คุ้มครอง สัตว์ ป่า พ. ศ. ๒ ๕ ๓ ๕ , **ศูนย์ทนายความทั่วไทยออนไลน์** : <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538975456&Ntype=19> [๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

^{๑๑} องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (www.wspathailand.org), ปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์, **องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก** : <http://www.wspathailand.org/wspaswork/udaw/Default.aspx> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕]. วิกีพีเดีย (www.wikipedia.org), สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก, **วิกิพีเดีย** : <http://th.wikipedia.org/wiki> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

^{๑๒} Peter Singer, **Animal Liberation**, Updated Edition (Harper Collins Publishers : the United States of America, 2009), pp. 213-248, David Kinsley, **Ecology and Religion-นิเวศวิทยากับศาสนา** ลาภพรณ ศุภมันตรา แปล, (กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗๖-๓๗๗.

เทียมกันกับมนุษย์ เนื่องจากสัตว์มีความสามารถที่จะรู้สึกเจ็บปวดหรือสุขได้ สัตว์จึงควรมีสติได้เท่าที่มนุษย์จะพึงจัดให้ได้ และสัตว์ไม่ควรต้องทนทุกข์ทรมานหรือน้อยที่สุดมีสติไม่ต้องทนทุกข์ทรมาน มนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่ทารุณ จึงเกอร์เสนอให้งดเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์และหันมาทานมังสวิรัตแทน^{๑๓} สถานภาพและสิทธิของสัตว์ในกลุ่มนี้จึงค่อนข้างชัดเจน แต่กลุ่มนี้ก็เป็นเพียงระบบย่อยระบบหนึ่งในธรรมชาติเท่านั้น แนวคิดกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology)^{๑๔} จัดเป็นกลุ่มที่มองแบบองค์รวมทั้งหมด มีทัศนะว่ามนุษย์ยังมีความจำเป็นต้องบริโภคเนื้อสัตว์อยู่ ความจำเป็นนี้ยังครอบคลุมไปถึงกรณีอื่น เช่น การควบคุมการแพร่เชื้อจากสัตว์สู่มนุษย์หรือการควบคุมประชากรของสัตว์บางชนิดที่มากเกินไปอาจทำลายระบบนิเวศได้ เป็นต้น ต้องมองให้อย่างองค์รวมเพื่อความอยู่รอดของสรรพสิ่ง กลุ่มนี้จึงยอมรับว่าสัตว์เป็นมีสถานภาพเป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมและมีสิทธิได้ระดับหนึ่งเท่านั้น ต่อมา แนวคิดของทั้งสามกลุ่มนี้ได้นำไปสู่ประเด็นเรื่องกฎหมายและการจัดการเรื่องสัตว์และระบบนิเวศวิทยาในหลายประเทศ

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติทางกาย วาจา และใจ ที่เชื่อมโยงสังคมให้เกิดความสันติสุขและยังครอบคลุมไปถึงสรรพสัตว์ดังที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ หลักศีลธรรมขั้นพื้นฐานคือศีลข้อปาณาติบาต อันหมายถึง การไม่ทำลาย (ฆ่า) ชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่นหรือสัตว์อื่น ๆ ศีลข้อนี้มีหลักการสำคัญที่สอดคล้องและสนับสนุนแนวคิดสิทธิของสัตว์อย่างมากที่สุด เพราะครอบคลุมทั้งในด้านขอบเขต (เกณฑ์ตัดสิน) เจตนาธรรม โทษ และแนวคิดที่ว่าด้วยการฆ่า^{๑๕} มุ่งที่จะคุ้มครองสัตว์ทุกชนิดไม่ให้ถูกฆ่าหรือทำลาย เมื่อเปรียบเทียบชีวิตระหว่างมนุษย์กับสัตว์แล้วก็นับเป็นสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกันคือรักสุขเกลียดทุกข์ ในหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีมีอธิบายเพิ่มว่า การทำชีวิตให้ตกลงหรือให้ถึงแก่ความตาย ซึ่งมีได้หมายเอาเฉพาะการฆ่าให้ตายเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการทำร้ายร่างกาย (ทำให้พิการ ทำให้เสียโฉม ทำให้เจ็บปวดลำบาก) และการทรมาน (ใช้งานหนัก กักขังนำไป เล่นสนุก และผจญสัตว์)^{๑๖} ศีลห้าจึงเป็นหลักการที่ยอมรับเรื่องสถานภาพของสัตว์อย่างชัดเจนและศีลข้ออื่นอีกหลายประการที่ทรงบัญญัตินั้นก็ช่วยควบคุมและป้องกันมิให้ทารุณสัตว์ ด้วยสอนให้เมตตากรุณาที่จะอนุเคราะห์ต่อสัตว์ทั้งหลาย ต้องมองให้เห็นถึงความรักในชีวิตของสัตว์ รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน ในทศนพวรรค ขุททกนิกาย มีพุทธพจน์ ว่า

^{๑๓} Tom Regan and Peter Singer, **Animal Rights and Human Obligations**, Second Edition, (Printed in the United States of America, 1989), pp. 4-5. ผศ.มานพ นักการเรือน, **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕-๗๙. และ ขจิตพรณอมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๔} David Kinsley, **Ecology and Religion-นิเวศวิทยากับศาสนา** ลภาพรรณ ศุภ-มันตรา แปล, หน้า ๓๘๕-๓๘๖.

^{๑๕} ดร.อำนาจ ยอดทอง, “แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิสัตว์ในเบญจศีล-เบญจธรรม”, ใน **พระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติ**, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๘ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : ๒๑ เช่นจู้, ๒๕๕๕), : ๒๘๖-๒๘๘.

^{๑๖} แก้ว ขิตตะขบ รวบรวมและเรียบเรียง, **คมและลึกในวิชาวินัยธรรมศึกษาชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทุกประเภท ย่อมหวาดกลัวความตาย...
 สัตว์ทุกประเภท ย่อมรักชีวิต บุคคลนำตนเองเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้
 ให้คนอื่นฆ่า...ผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้น
 ตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย ส่วนผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน ไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์
 ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข^{๑๗}

ข้อความข้างต้นนั้น มุ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงชีวิตของสัตว์อื่น และทรง
 สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนกับปฏิบัติต่อตนเองนั่นคือทุกสรรพชีวิตย่อมรักชีวิตของ
 ตนเอง จึงไม่ควรทำร้ายหรือใช้ให้คนอื่นทำร้ายสัตว์อื่น นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวจากชาดกที่สะท้อนให้
 เห็นว่าสัตว์ทั้งหลายมีคุณค่าด้านการทำความดี ละเว้นความชั่วร้าย ชาดกเหล่านี้มุ่งเน้นให้เห็นถึงการ
 ที่มนุษย์จะต้องเปลี่ยนมุมมองใหม่ให้ความสนใจในเรื่องพฤติกรรมเชิงคุณค่าทางศีลธรรม สถานภาพ
 ทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์มากขึ้น ดังนั้น คำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องอหิงสาคือ เมตตา
 ธรรมก็ดี กรุณาธรรมก็ดี เบญจศีลเบญจธรรมก็ดี ล้วนเป็นคำสอนที่มุ่งป้องกันการทารุณกรรมสัตว์
 ส่วนหนึ่ง มุ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมโลกส่วนหนึ่ง เป็นการให้ความสำคัญกับการรักษาศีลและการ
 ปกป้องคุ้มครองส่งเสริมสัตว์ เพราะสัตว์ทั้งหลายมีสถานะทางจริยธรรมในด้านคุณค่าจาก
 ความสามารถในการทำความดี คุณค่าจากความดีที่ได้สั่งสมไว้ในอดีตชาติ และคุณค่าจาก
 ความสามารถในการมีความรู้สึกสุข ทุกข์ และรักชีวิต^{๑๘} การจะกระทำดังกล่าวดังกล่าวต้องมาจากทัศนคติ
 หรือท่าทีที่มนุษย์จะพึงมีต่อสัตว์ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบ การมีท่าทีอย่างใดอย่างหนึ่ง จะส่งผล
 สะท้อนให้เกิดเป็นการปฏิบัติหรือการกระทำต่อสัตว์ทั้งหลาย นอกจากนี้ สัตว์ที่กระทำความผิดที่น่าที่
 จะได้รับสิทธิคือผลของกรรมนั้นด้วย สิทธิของสัตว์ในมุมมองพระพุทธศาสนาคือศีลข้อปาณาติบาต
 (สิทธิทางธรรมชาติ) และกรรม (สิทธิทางศีลธรรม) ส่วนการจะแก้ไขปัญหาการกระทำทารุณกรรมต่อ
 สัตว์นั้น จึงต้องอาศัยกำลังหลายฝ่ายประสานให้เกิดพลังร่วมกันช่วยเหลือสรรพสัตว์ คือพลังของ
 ประชาชน พลังของรัฐ พลังของเอกชน และพลังของพระพุทธศาสนา อันเป็นหนทางที่จะช่วย
 พัฒนาให้คนลดความโลภเห็นแก่ตัวและความโหดเหี้ยม โดยปลูกฝังความเมตตากรุณาและศีลธรรม
 แก่ประชาชนทุกฝ่าย รวมทั้งให้มีปัญญามองเห็นคุณค่าของสรรพสัตว์อย่างแท้จริง^{๑๙}

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเริ่มที่การศึกษาสภาพปัญหาการทารุณกรรมต่อสัตว์ องค์กรและ
 สมาคม หลักกฎหมาย แนวคิดสิทธิของสัตว์ และนิเวศวิทยาแนวรักษ์อันเป็นทฤษฎีทางตะวันตกที่ให้
 สถานภาพ สิทธิ และแนวทางออกจากปัญหา จากนั้นจะศึกษาหลักพุทธธรรมที่เน้นให้เห็นถึง
 สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ และแนวทางปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
 ผู้วิจัยมองว่า การวิจัยเรื่องสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ชุ. ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๙-๑๓๒/๗๒-๗๓.

^{๑๘} เฉลิมวุฒิ วิจิตร, “สถานะทางจริยธรรมของสัตว์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วารสาร
 พุทธศาสนศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑
 (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕), : ๔๕.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **คนไทยกับสัตว์ป่า**, หน้า ๒๒-๒๕.

จะตอบโจทย์คือเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ สถานภาพทางศีลธรรม และสิทธิของสัตว์ได้ในระดับหนึ่ง และนำไปสู่ทางเลือกในการปฏิบัติต่อสัตว์ได้อย่างถูกต้อง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเสนอแนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องการทารุณกรรมต่อสัตว์ในปัจจุบันที่ถูกทารุณกรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสังคมไทยเป็นหลัก ซึ่งจากสื่อที่นำเสนอให้เห็นหลายช่องทางจะพบว่ามีกระทำการทารุณกรรมอยู่จริง มีการเรียกร้องให้ออกกฎหมายคือ พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ และศึกษาแนวคิดทฤษฎีสิทธิของสัตว์ของปีเตอร์ ซิงเกอร์ รวมทั้งศึกษาสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในคัมภีร์และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท และด้านแนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์นั้นจะเสนอแนวทางประยุกต์ใช้การปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ นักคิดทั้งหลายกล่าวถึงแนวคิดสิทธิของสัตว์ไว้อย่างไร มีความสำคัญอย่างไรบ้าง และสถานการณ์ทารุณกรรมสัตว์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวถึงสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ไว้หรือไม่ คุณค่าชีวิตของสัตว์ทางสถานะดังกล่าวมีหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ แนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **สัตว์** หมายถึง สัตว์เดรัจฉานที่มีปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ประเภทสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าทุกชนิด ทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และสัตว์ปีก มีจำนวนมากกว่าสิบล้านสายพันธุ์ในโลกธรรมชาติ ซึ่งกำลังถูกคุกคามให้สูญพันธุ์ลงในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก อีกความหมายหนึ่งหมายถึง สิ่งมีชีวิตที่นอกจากมนุษย์และพืชซึ่งเป็นองค์กรร่วมชีพเดียวกันในธรรมชาตินี้

๑.๕.๒ **การทารุณกรรมสัตว์** หมายถึง มีการกระทำความรุนแรงต่อสัตว์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในรูปแบบของการทุบตี เกมกีฬา การทดลองสัตว์ การเลี้ยงดูที่เข้าข่ายทารุณ หรือการค้าขายสัตว์ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการทารุณสัตว์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย

๑.๕.๓ **สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท** หมายถึง หลักคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทเกี่ยวกับสถานภาพทางศีลธรรมของสัตว์คือศีลห้าด้วยพื้นฐานแนวคิดที่ว่า สัตว์เหล่านี้รักชีวิตของตนเองเช่นเดียวกับมนุษย์ มีความรู้สึกเจ็บปวด รู้สึกสุขเกลียด

ทุกข์ และมีพฤติกรรมเชิงศีลธรรม และสถานภาพทางธรรมชาตถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเป็นองค์ร่วมในชีวภาพเดียวกับมนุษย์และพืช ทำให้สัตว์มีสถานภาพทางศีลธรรมอย่างชัดเจน ส่วนสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สิทธิทางธรรมชาติ (ปาณาติบาต) และสิทธิในทางศีลธรรมคือศีลห้าและกรรม ทำให้สัตว์เมื่อทำกรรมแล้วต้องรับผิดชอบและได้รับผลของการกระทำด้วย

๑.๕.๔ แนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ หมายถึง การมีทัศนคติหรือท่าทีการมองสัตว์ทั้งหลายว่าเป็นเช่นใด ทั้งท่าที่เชิงบวก เชิงลบ หรือผสมผสานกันทั้งบวกและลบ ทัศนคติหรือท่าทีที่จะเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติต่อสัตว์ หลักคำสอนที่เป็นแนวทางให้เกิดการปฏิบัติ เช่น หลักเบญจศีล-เบญจธรรม เมตตา กรุณา อหิงสา และสติปัญญา เป็นต้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารทั่วไป เป็นกลุ่มที่เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของสัตว์ที่ตั้งอยู่บนฐานหลักเบญจศีล-เบญจธรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งเสนอแนวทางปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยหลักเมตตา กรุณา อหิงสา และภวนา ๔ ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงสิทธิของสัตว์ไว้ในหนังสือ “ปัญหาของมนุษย์” ว่า พระธรรมนี้สร้างเรามาเพื่อให้เรามีธรรม สร้างมนุษย์มาเพื่อให้มีธรรม เมื่อมีธรรมแล้วก็จะได้แตกต่างจากสัตว์ ฉะนั้น เขาจึงมีคำพูดมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์ว่า “ธรรมนี้เพื่อความผดแผกแตกต่างจากสัตว์” ถ้าห้องคานนี้ไว้บ้างก็จะดีกว่า “อาหารนิททาทยเมถุนนจ” การหาอาหารกิน การแสวงความสุขในการนอน การรู้จักชี้ขาดวิ้งหนี่อันตรราย และการประกอบเมถุนธรรม “สามาถญเมตปสุกีนรานิ” สื่อนี้มีเสมอกันระหว่างคนกับสัตว์ “ธมโม หิ เตส อธิโก วิเสโส” ธรรมะเท่านั้นที่จะทำความผดแผกแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ “ธมเมเน หินา ปสุกิ สมานา” เมื่อเอาธรรมะออกไปเสียแล้ว คนก็เท่ากับสัตว์ มันมีใจความว่า ธรรมะนี้ทำให้คนต่างจากสัตว์ ธรรมะสร้างคนขึ้นมา ผิดจากสัตว์ก็เพราะว่า ต้องการให้คนมีธรรมะอย่างคน อย่างมนุษย์^{๒๐}

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของศีล ๕ และการฝึกและพัฒนาตนของมนุษย์ไว้ว่า ในศีลข้อ ๑ นั้น เว้นฆ่ามนุษย์ก่อน พอเว้นฆ่ามนุษย์ได้แล้ว ต่อไปก็เว้นฆ่าสัตว์ที่มีคุณความดี สัตว์อะไรที่มีคุณความดีเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เราก็อยาไปฆ่ามัน ท่านบอกว่าการฆ่าสัตว์ที่มีคุณมากมีประโยชน์มาก เป็นบาปมาก ถ้าฆ่าสัตว์ที่มีโทษมากมีคุณประโยชน์น้อย ก็บาปน้อย อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น ชาวพุทธเรามีหลักในการปฏิบัติต่อสัตว์ทั้งหลาย อย่างข้างนี้เรามีความใกล้ชิดกับมัน ได้อาศัยมันทำประโยชน์มากมาย เราก็ไม่ควรไปรังแกมันหรืออย่างกระรอกเวลานี้เราไม่จำเป็นต้องเอาเป็นอาหารแล้ว เราก็ควรแสดงเมตตากรุณาได้เต็มที่ และมันก็จะเป็เครื่องประดับในธรรมชาติที่สวยงามด้วย นี่ก็เป็เรื่องของการปฏิบัติอย่างน้อยในขั้นต้นคือถือศีล ๕ ข้อที่หนึ่งว่าเราจะไม่รังแกสัตว์ เราไม่ไปทำร้ายมัน ได้แค่ศีล ๕ ข้อที่ ๑ นี้ก็ช่วยรักษาสัตว์ได้มากมาย แต่นอกจากศีล ๕ แล้ว เรายังต้องพัฒนาคนต่อไปอีก การพัฒนาคนในทางพุทธศาสนาในแง่ที่เกี่ยวกับสัตว์ป่านี้นี้มีหลายชั้น เริ่มด้วยการมีความรู้สึกที่ติงามต่อสัตว์และป่า ความรู้สึกที่ติงาม ส่วนหนึ่งก็คือการมอง

^{๒๐} พุทธทาสภิกขุ, **ปัญหาของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕-๑๖.

ธรรมชาติในด้านดีงามงดงาม ในพระพุทธศาสนามีวรรณคดีต่าง ๆ ที่ให้คนมองธรรมชาติแวดล้อมในแง่ความสวยงาม อย่างในมหาเวสสันดรชาดก เช่น กัณฑ์จุลพนและมหาพน ซึ่งแต่ก่อนนี้ เามาเทศน์มหาชาติกันทุกปี พอเทศน์มหาชาติก็มีการพรรณนาความงามของป่าและสัตว์ที่อยู่ในป่า ในด้านรูปบ้างเสียงบ้าง ทำให้เกิดความซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติทำให้เรารักสัตว์และมีความสุข เวลาเราเห็นธรรมชาติแวดล้อมสวยงามเราก็มีความสุข เราได้ความสุขจากธรรมชาติแวดล้อม รวมทั้งจากสัตว์ เช่น นกที่มีสีสันวรรณะต่าง ๆ ร้องส่งเสียงต่าง ๆ ในป่าในเขา เมื่อเห็นนกบินได้ยินเสียงนกร้องเราก็มีความสุข พอเรามีความสุขเราก็รักมัน ทำให้เราช่วยกันรักษาป่าและสัตว์ไว้ได้ วรรณคดีพุทธศาสนาเช่นเรื่องมหาชาติเวสสันดรชาดกได้ปลูกฝังจิตใจให้คนไทยมีความรักในป่าดงพงไพรและสัตว์ป่าน้อยใหญ่ แต่เวลานี้เรื่องของวรรณคดีเหล่านี้กำลังเลือนลางหายไป เราจะทำอะไรทดแทนขึ้นมาได้ในเรื่องความรู้สึกต่อสัตว์ป่าในแง่ของความเมตตากรุณา การชื่นชมในความงาม ความรักสัตว์ การอยู่อย่างเป็นมิตร การช่วยเหลือ และอยู่อย่างไม่รังเกียจกัน^{๒๑}

พระมหาอุทัย ญาณธโร ได้กล่าวถึงมูลเหตุแห่งปัญหาของสังคมและศีลธรรมใน “พุทธวิถีแห่งสังคม ปรัชญาการเมืองและสังคมของพระพุทธศาสนา” สรุปได้ความว่า เกิดจากมูลเหตุแห่งการเบียดเบียนกัน ๔ ประการ สำคัญ คือ (๑) มูลเหตุทางการขาดความสำนึกทางศีลธรรม การขาดความสำนึกทางศีลธรรมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของการเบียดเบียนอันเกิดจากตัณหา มานะ และทิฐิ (โลก โกรธ หลง) (๒) มูลเหตุจากความจำเป็นหรือภาวะบีบคั้นและจากปัญหาของสังคม เช่น ความยากจน การไม่ควบคุมที่ต้นเหตุอย่างดีพอ การที่รัฐเพิกเฉยที่จะควบคุมแหล่งอบายมุข การมีสภาพจิตที่ผิดปรกติ สภาพความเสื่อมโทรมของสังคม ความเครียด และการไร้การศึกษา (๓) มูลเหตุเพราะผลหลวมของรัฐบาล การปล่อยปละละเลยไม่เข้มงวดทั้งในการกำหนดกฎระเบียบและปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ทำให้ประชาชนได้ช่องทางที่จะทำความชั่วร้ายโดยไม่หวั่นเกรงต่อกฎหมาย^{๒๒}

นายแพทย์บุญส่ง เลชะกุล ผู้ที่เป็นนักอนุรักษ์สัตว์ได้ให้ทัศนะถึงการจำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันมิให้สัตว์สูญพันธุ์และถูกทำร้ายโดยเชื่อมโยงให้เห็นเหมือนกับป่าสมัยพุทธกาลว่า สงวนสัตว์ป่าไว้เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติ เรารักเราเสียดยและเราอยากสงวนสัตว์ป่าอันเป็นมรดกของชาติมิให้สูญสิ้นหมดพันธุ์ไป รักษามันไว้ให้ลูกหลานของคนไทยสมัยต่อ ๆ ไปได้พบได้เห็นกันบ้าง พ.ร.บ.คุ้มครองสัตว์ป่านี้ เมื่อประกาศออกใช้เมื่อไรแล้วเราจะได้จัดที่ที่ไม่ใคร่เป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูกให้เป็นแหล่งสัตว์คือที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์ป่า ไม่ให้คนเข้าไปรบกวน แล้วเราจะจัดให้มีวนอุทยานอยู่โดยรอบ สำหรับให้ประชาชนได้นั่งรถยนต์ขับท่องเที่ยวเข้าไปชมเหล่าสัตว์ป่า เหล่าสัตว์ป่าเมื่อไม่ถูกยิงถูกฆ่า ไม่ถูกรบกวนอยู่หลาย ๆ ปีเข้าก็จะลดความดุร้าย หายตื่นคน และจะเชื่องช้าเข้าทุกที มันจะหากินหญ้ากินใบไม้เรื่อย ๆ ตามประสาของมัน ปล่อยให้คนขับรถลดเลี้ยวไปชมมันโดยไม่ตื่นกลัว นี่แหละเป็นความเพลิดเพลินเจริญหูเจริญตาของประชาชนชาวไทยในอนาคต ขอให้พวกเราประชาชนชาวไทยจงพร้อมใจกันขอรับรองรัฐบาลให้มี พ.ร.บ. คุ้มครอง

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), คนไทยกับสัตว์ป่า, หน้า ๓๖-๓๘.

^{๒๒} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิถีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔-๑๕๖.

สัตว์ป่าและจัดให้มีแหล่งสัตว์และวนอุทยานขึ้นเป็นเสมือนหนึ่งมฤคทายวันของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธศาสนาของเราด้วยเถิด^{๒๓}

พิน ดอกบัว ได้กล่าวถึงสิทธิของสัตว์ดิรัจฉานตามทัศนะพระพุทธศาสนาไว้ว่า สัตว์ดิรัจฉานต่าง ๆ แม้จะมีความสุขบ้างจากเหตุทั้ง ๓ ประการดังกล่าวแล้ว แต่โดยสภาวะตามความเป็นจริง สัตว์ดิรัจฉานมีความสุขทุกข์มากกว่าความสุข เพราะต้องคอยดิ้นรนแสวงหาอาหารหากินไปตลอดวัน ได้กินบ้าง ไม่ได้กินบ้าง อิ่มบ้าง ไม่อิ่มบ้าง ทั้งนี้ก็เพราะสัตว์ดิรัจฉานไม่รู้จักประกอบอาชีพและสะสมเสบียงกรังอย่างมนุษย์ หาได้มากก็กินอิ่ม ได้น้อยก็ไม่อิ่ม ไม่ได้เลยก็อด จะมีก็แต่สัตว์ที่คนนำมาเลี้ยงซึ่งโดยมากเป็นเป็ด ไก่ และสุกร เป็นต้น ที่เขานำมาเลี้ยงไว้เพื่อขายนำไปฆ่าเป็นอาหาร ซึ่งมันก็คงเห็นว่ามันคุ้มค่างกับชีวิตของมันเลย และยังมีทุกข์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเด่นมากของสัตว์ดิรัจฉานนั่นก็คือความกลัว ความหวาดระแวงภัยอันตรายที่จะมาถึงตัว อันมาจากสัตว์ประเภทเดียวกันบ้าง ต่างประเภทบ้าง แต่ที่น่ากลัวมากที่สุด ก็ภัยอันตรายที่มาจากคน คนเป็นภัยที่ร้ายกาจที่สุดของสัตว์ กล่าวคือสัตว์ทั้งหลาย ต้องบาดเจ็บล้มตายนานักต่อนักแล้วจนกระทั่งสูญพันธุ์ไปจากโลกก็มีมากมายหลายพันธุ์แล้ว ก็เพราะการฆ่าของคนนั้นแหละ สรุปลแล้ว สัตว์ดิรัจฉานนอกจากจะมีความสุขเพราะการหากินแล้ว ก็ยังต้องทุกข์เพราะความหวาดระแวงภัยอันตรายต่าง ๆ ซ้ำเติมเข้ามาอีกด้วย^{๒๔}

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงสรรพสัตว์ไว้ว่า ธรรมชาติที่ถูกมนุษย์ทำลายกลายเป็นมลภาวะทำให้สัตว์นั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย สัตว์ต่าง ๆ ที่ถูกจับขังกรงไว้ตามสวนสัตว์นั้น ไม่เหมือนกับสัตว์ชนิดเดียวกันที่อยู่ตามธรรมชาติ มีจิตใจเปลี่ยนไป มีอาภักิริยาและความประพฤติที่เปลี่ยนแปลงไปมากจนเทียบกันไม่ได้ เสือในป่าไม่เหมือนกับเสือที่เขาดิน ลิงในป่าก็ไม่เหมือนกับลิงในกรง ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยนแผ่แผ่หมดไป ความรักหมั่นคณะและเห็นแก่ประโยชน์ของหมั่นคณะหมดไป แม้แต่ความรักลูกเมีย ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงก็เริ่มจะหมดไป คงเหลือแต่ความรักตัวเอง ความอยากดีก็หมดไป เหลือแต่ความอยากดัง...ถ้าจะแก้ในทางวัตถุก็เห็นจะต้องทำให้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่จำเป็นมีมากขึ้น คือทำให้ที่ว่างสำหรับหายใจมีมากขึ้น ทำให้ต้นไม้และของเขียวมีมากขึ้น ทำให้แม่น้ำลำคลองสะอาดขึ้น ในทางใจก็เห็นจะต้องแก้ไขธรรมมีมากขึ้นในใจของคนทั้งปวง ธรรมในศาสนาพุทธก็คือธรรมชาติ ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนก็คือความจริงแห่งธรรมชาติ^{๒๕}

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงมาตรการการจัดการปัญหาคือการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ว่าหากสามารถทำได้ก็จะลดปัญหา แต่ถ้าทำไม่ได้ก็จะยิ่งเพิ่มปัญหา มาตรการ ๔ ประเภะนั้น สรุปลได้ คือ (๑) มาตรการทางศาสนา (Religious measures) หมายถึง การอ้างอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในศาสนาเป็นเครื่องขู่คนให้เกิดความหวาดกลัว ไม่กล้ากระทำความชั่วและอยากทำ

^{๒๓} น.พ. บุญส่ง เลขะกุล, **ธรรมชาตินานาสัตว์ ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สารคดี, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙๙-๓๐๐.

^{๒๔} พิน ดอกบัว, **พุทธปรัชญาแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๙๕.

^{๒๕} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สรรพสัตว์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๕๔), หน้า ๘๕-๘๖.

ความดี (๒) มาตรการทางไสยศาสตร์ (Magical measures) มาตรการทางไสยศาสตร์มักจะอ้างอำนาจลึกลับอะไรบางอย่างที่สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ (๓) มาตรการทางศีลธรรม (Moral measures) ได้แก่ มาตรการทางธรรมะและมาตรการทางศีล (๔) มาตรการของมนุษย์โดยตรง (Human measures) ได้แก่กฎหมาย กฎหมู่ และกฏมิด มาตรการดังกล่าวเห็นได้ทันทีว่ามาตรการทางศาสนาและศีลธรรม มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้คอยรักษากฎทางศีลธรรม ถ้าคนเชื่อและหวาดกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาก็จะไม่ทำชั่วและจะทำความดีโดยไม่คำนึงว่าจะมีกฎหมายหรือไม่ แต่ถ้าคนไม่เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กฎทางศาสนาและศีลธรรมก็ไม่มีความหมายอะไร เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้คนไม่ค่อยเชื่อในพระเจ้า เทพเจ้า ผี วิญญาณ บาป บุญ นรก สวรรค์ จึงกล้าทำความชั่วที่ผิดศีลผิดธรรมมากขึ้น ต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายเข้าช่วยอีกแรงหนึ่ง แต่ถ้าคนไม่มีจิตสำนึกทางศาสนาและไม่มีศีลไม่มีธรรม กฎหมายก็จะไร้ความหมาย นอกจากจะจัดให้มีตำรวจคอยจับตาความเคลื่อนไหวของคนทุกคนอยู่ตลอดเวลาเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น กฎหมายกับศาสนาและศีลธรรมต้องอาศัยซึ่งกันและกัน^{๒๖}

สมภาร พรหมทา ได้กล่าวถึงจริยธรรม ๒ ประการคือจริยธรรมปัจเจกบุคคลและจริยธรรมสังคม โดยเฉพาะมุมมองที่เกิดจากความจำเป็นที่มนุษย์ต้องกินเนื้อสัตว์เพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด ย่อมมีความจำเป็นที่จะฆ่า แต่การฆ่าดังกล่าวก็ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมด้วย ดังข้อความที่ว่า ทำไมชีวิตของคนเราจึงสำคัญกว่าชีวิตของสิ่งอื่น ชาวนาที่ตกปลาเพื่อกินเป็นอาหารสืบทอดชีวิตนั้นจำเป็นต้องทำเช่นนั้นก็จริงอยู่ แต่เหตุใดเราจึงจะคิดว่าชีวิตของชาวานั้นสำคัญกว่าชีวิตของปลา จุดนี้ดูเหมือนนิยายเกรวาทจะมีความคิดที่มีเหตุผลที่สุด ฝ่ายเกรวาทคิดว่าในโลกนี้ไม่มีชีวิตใดมีค่ามากกว่าชีวิตใด ชีวิตมนุษย์มีได้มีค่ามากกว่าชีวิตของปลา ดังนั้น เมื่อชาวนาละเมิดชีวิตปลา เขาก็ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมต่อการละเมิดนั้น พุทธศาสนาเกรวาทไม่ห้ามการตกปลากินเป็นอาหาร เพราะรู้ดีว่าเป็นความจำเป็นทางกายภาพ แต่สิ่งที่พุทธศาสนานิยายเกรวาทเรียกร้องก็คือ รับผิดชอบต่อศีลธรรมต่อการละเมิดชีวิตของปลานั้น มีข้อความในคัมภีร์ของนิยายเกรวาทกล่าวเอาไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายย่อมกลัวความตาย ย่อมรักชีวิต หากเราเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับสัตว์ทั้งหลาย เราจะรู้ว่าทำไมเราจึงไม่ควรฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย” การเอาตัวเองเปรียบเทียบกับคือการลองสมมติว่าหากเราเป็นปลา เราจะรู้สึกอย่างไรที่มีคนมาล่าเราไปเป็นอาหาร หรือหากเราเป็นหมู (จะเป็นแม่หมูหรือพ่อหมูก็ได้) เราจะรู้สึกอย่างไร เมื่อผ่านร้าน “หมูหัน” ที่มีลูกหมูน้อย ๆทั้งหลายถูกฆ่าแล้วก็หันขายเรียงรายเป็นแผงเต็มหน้าร้านเช่นนั้น^{๒๗}

ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) นักสนับสนุนสิทธิของสัตว์ชาวตะวันตกที่เป็นที่ยอมรับในหนังสือ “Animal Liberation” ได้เสนอแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์คือความรู้สึกเจ็บปวด สัตว์ทุกตัวย่อมรักชีวิตของตนเอง จึงไม่ควรที่จะเน้นเฉพาะที่เกี่ยวกับมนุษย์หรือถือว่ามนุษย์เท่านั้นมีสิทธิหรือเป็นใหญ่ที่สุด แล้วกดขี่สิ่งอื่นให้อยู่ต่ำกว่าจนกระทั่งสามารถฆ่าหรือทำ

^{๒๖} แสง จันทร์งาม, ศาสนาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘-๓๐.

^{๒๗} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓๑-๒๓๒.

ทราบได้ ในหนังสือเล่มนี้เราได้เสนอทางออกอย่างกล้าหาญคือเรื่องการบริโภคมังสวิรัตที่กำลังเป็นที่นิยมกัน แต่ดูเหมือนเรื่องความเท่าเทียมกันหรือสิทธิของสัตว์นั้นดูจะโดดเด่นมาก โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าสัตว์ทั้งหมดมีความเท่าเทียมกัน เขากล่าวว่า “...ได้กล่าวถึงเรื่องนี้บ่อยครั้ง ซึ่งเกี่ยวกับความทุกข์ทรมานในสัตว์ แต่ไม่เกี่ยวกับการฆ่าพวกเขา เป็นการละเอียดอย่างจงใจต่อการประยุกต์ใช้หลักการของความเสมอภาคในเรื่องความทุกข์ทรมานที่มีอยู่ในทฤษฎีอย่างตรงไปตรงมาและเป็นธรรมชาติ ความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานเป็นสิ่งที่ไม่ดีในตัวของมันเองและควรจะถูกป้องกันหรือทำให้ลดลงโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ หรือเผ่าพันธุ์ของผู้ที่ได้รับความทุกข์นั้น สิ่งที่เราเรียกว่าความเจ็บปวดขึ้นอยู่กับความรุนแรงและระยะเวลาที่ได้รับ ความเจ็บปวดที่มีความรุนแรงและยาวนานเหมือนกันจึงเป็นเรื่องเลวร้ายเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกของมนุษย์หรือสัตว์”^{๒๘}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์ เป็นกลุ่มงานวิจัยที่เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของสัตว์ที่สัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมที่แสดงให้เห็นถึงสถานภาพทางศีลธรรม คุณค่าของชีวิตสัตว์ และการปฏิบัติต่อสัตว์ ความจำเป็นที่ต้องบริโภคเนื้อสัตว์และการฆ่าสัตว์ที่จำเป็นต้องฆ่าหรือทำลายได้ในบางกรณีที่เป็น จำเป็น ดังนี้

พระมหาทวี ฐานวโร (อ่อนปัสสา) ได้กล่าวถึงคุณค่าของชีวิตสัตว์ไว้ว่า สัตว์ทุกชนิดย่อมมีคุณมีประโยชน์ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า หมู เป็ด ไก่ ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า ในจำนวนและชนิดของสัตว์มากมายเหล่านี้ไม่สามารถทราบได้เลยว่า ชนิดไหนมีประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม บางชนิดก็ทราบได้ชัด เช่น วัว ควาย ทำประโยชน์ในการไถนา ลากเกวียน ยิ่งไปกว่านั้นเนื้อของมันยังเป็นอาหารให้แก่มนุษย์อีกด้วย ช้างให้ประโยชน์ในการลากซุง และยกสิ่งของที่กำลังของมนุษย์ยกไม่ไหว ม้าทำประโยชน์ในการเป็นพาหนะ และหมู เป็ด ไก่ ให้ประโยชน์ในการเป็นอาหาร เป็นต้น และส่วนที่ถือว่าสัตว์ใด ๆ ที่มนุษย์ไม่ได้รับประโยชน์เลย ก็ถือว่าสัตว์นั้นมีคุณค่าต่อมนุษย์น้อย ดังนั้น การทำปาณาติบาตต่อสัตว์เหล่านั้น จะมีโทษมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับคุณค่าที่สัตว์นั้น ๆ ทำคุณประโยชน์ให้แก่มนุษย์เป็นประการสำคัญ^{๒๙}

พระมหาประสิทธิ์ รัตนมณี ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิของสัตว์ในพระไตรปิฎกในจังหวัดกาญจนบุรีแล้วสรุปประเด็นไว้ดังนี้ (๑) ชาวพุทธมีการปฏิบัติต่อสัตว์ในชีวิตประจำวันถูกต้องตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎกอยู่ในระดับดี โดยชาวพุทธยังให้ความสำคัญกับสัตว์ใหญ่มากกว่าสัตว์เล็ก สอดคล้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาถือว่า การฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง วัว ควาย บาปมากกว่าการฆ่าสัตว์เล็ก เช่น ยุง มด ปลวก แมลงต่าง ๆ เพราะสัตว์ใหญ่มีบุญคุณกับมนุษย์และความพยายามในการฆ่ามากกว่าสัตว์เล็ก (๒) ทิศนะเกี่ยวกับสถานภาพของสัตว์ ชาวพุทธมีความเห็นทิศทางเดียวกับหลักคำสอนทางพระพุทธ ยกเว้นด้านการทำความดี พระพุทธศาสนามองว่าสถานภาพการเกิดของสัตว์ดิรัจฉานมีเผ่าพันธุ์เดียวกับมนุษย์ แตกต่างกันด้วยกรรมและวิบากกรรม โดยพระพุทธศาสนามองว่าสัตว์ต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการสืบพันธุ์

^{๒๘} Peter Singer, *Animal Liberation*, p. 17.

^{๒๙} พระมหาทวี ฐานวโร (อ่อนปัสสา), “ปาณาติบาตกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

เช่นเดียวกับมนุษย์ เพราะสัตว์ประกอบด้วงกายกับจิต แต่ภพภูมิสัตว์ดิรัจฉานเกิดมาชดใช้กรรมมากกว่า สร้างกรรมใหม่ ทำให้สัตว์ไม่สามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน เพียงแต่ทำความดีได้เพียงแค่ว่า สวรรค์สมบัติเท่านั้น (๓) ทักษะเกี่ยวกับด้านสิทธิของสัตว์ ชาวพุทธมีความเห็นไปแนวทางเดียวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธบัญญัติ เมตตา และกฎแห่งกรรม พระพุทธศาสนามองว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกับมนุษย์ที่ชาวพุทธต้องดูแลรักษาตามพุทธบัญญัติ ด้วยศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ด้วยความเมตตากรุณาช่วยเหลือสัตว์ที่ได้รับความทุกข์ทรมานและไม่รังแกสัตว์ เพราะมีฉะนั้น กรรมและวิบากกรรมจากการทรมานสัตว์และฆ่าสัตว์ ทำให้มนุษย์เกิดมาเป็นโรคมามากและอายุสั้น มนุษย์จึงไม่มีสิทธิทำลายธรรมชาติด้วยกัน เพราะทั้งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ^{๓๐}

พระมหาภาสกรณ์ โกต้า ได้ศึกษาถึงปัญหาการบริโภคเนื้อสัตว์ว่าผิดหลักจริยศาสตร์พระพุทธศาสนาเถรวาทหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ...ข้อกล่าวหาที่บอกว่าบริโภคเนื้อสัตว์เป็นการละเมิดศีลข้อว่าด้วยเรื่องปาณาติบาตยังมีน้ำหนักไม่พอ เพราะผู้บริโภคเนื้อสัตว์ที่คนอื่นฆ่าตายแล้วนั้นไม่อยู่ในขอบข่ายที่จะถูกตัดสินว่าทำปาณาติบาต และจากหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ก็ชี้ชัดว่าพระพุทธองค์และเหล่าพระพุทธรูปสาวกในครั้งพุทธกาลฉันเนื้อและปลาเพราะดำรงชีพด้วยการบิณฑบาต ...ข้อถกเถียงเรื่องการบริโภคและไม่บริโภคปลาและเนื้อมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลและยังคงมีอยู่ในสังคมชาวพุทธ โดยกลุ่มผู้ที่ไม่คัดค้านต่างเห็นตรงกันว่า การบริโภคปลาและเนื้อไม่ผิดศีลข้อปาณาติบาตเพราะผู้กินไม่ได้ฆ่าเอง แต่ก็ยอมรับว่าการกินปลาและเนื้อเป็นสาเหตุให้มีการฆ่าสัตว์ ส่วนกลุ่มที่คัดค้านการบริโภคปลาและเนื้อให้เหตุผลว่า การบริโภคเนื้อสัตว์ผิดศีลข้อปาณาติบาต และเป็นเหตุให้เกิดวงจรการฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อหยุดวงจรดังกล่าว มนุษย์ต้องงดเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์ ...พุทธจริยศาสตร์เถรวาทมีท่าทีต่อการบริโภคหรือไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ในฐานะที่เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ถ้าเห็นว่าการไม่บริโภคปลาและเนื้อเป็นเรื่องดีงาม ก็ปฏิบัติกันไปด้วยจิตที่เป็นกุศลและประกอบด้วยเหตุผลที่เป็นจริง ไม่ควรมีมานะถือตัวเองว่าดีกว่า และประเสริฐกว่าผู้ที่ยังบริโภคเนื้อสัตว์ เมื่อมนุษย์เข้าใจวัตถุประสงค์ของการบริโภคที่แท้จริงแล้ว ไม่ว่าอาหารจะเป็นปลาเนื้อหรือผักผลไม้ ต่างก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตของสัตว์ให้ดำรงอยู่ได้เหมือนกัน ที่สำคัญเพียงแต่การบริโภคอย่างเดียวไม่ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สัตว์บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ได้^{๓๑}

พระสุเมต ปิยสีโล (ศรีตรวงษ์) ได้ศึกษาถึงการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่อยู่ในธรรมชาติด้วยหลักพุทธธรรมว่าจะช่วยให้ไม่เกิดการเบียดเบียนกัน การคำนึงถึงชีวิตของสัตว์อื่น ผลการศึกษาพบว่า สัตว์ป่า หมายถึง สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำ และให้หมายรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นด้วย หลัก

^{๓๐} พระมหาประสิทธิ์ รัตนมณี, “สถานภาพและสิทธิของสัตว์ในพระไตรปิฎก : ศึกษาทัศนะเกี่ยวกับสถานภาพ สิทธิของสัตว์ และการปฏิบัติต่อสัตว์ ของชาวพุทธในจังหวัดกาญจนบุรี”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕).

^{๓๑} พระมหาภาสกรณ์ โกต้า, “การศึกษาพุทธจริยศาสตร์เถรวาทกับปัญหาการบริโภคเนื้อสัตว์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๗).

อนุรักษสัตว์ป่าตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนว่าด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ คือ การรักษากาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อยโดยมีจิตเมตตากรุณาเข้ามาประกอบในหมู่วัตถุที่เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ด้วยว่าคนเรามีได้อยู่โดดเดี่ยว การดำเนินชีวิตในสังคมต้องมีความสำนึกตน ควบคุมตน ปรับตน ไม่ใช่ความรุนแรงและมีความปรารถนาดีต่อกัน เพราะชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของ ธรรมชาติ ทุกสิ่งต่างอาศัยกันและกัน ดังนั้น แนวคิดต่อการอนุรักษธรรมชาติ สัตว์ป่า และความ ตระหนักในปัญหาของระบบนิเวศจึงปรากฏเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนามานานแล้ว กล่าวได้ว่า ศีล ๕ ธรรม ๕ เป็นแนวทางการงดเว้นความชั่วและสร้างความเข้าใจกันและกันของบุคคลในสังคม ซึ่งสามารถรับประกันได้ว่า トラบเท่าที่มนุษย์ปฏิบัติตามศีล ๕ ธรรม ๕ อย่างเคร่งครัด เขาย่อมไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีการทำร้ายฆ่ากัน สังคมที่มีบุคคลผู้ประพฤติดีมีศีลธรรมย่อม มีความสงบสุข สรุปล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนอิงอาศัยกับป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่น เพื่อหนุนนำให้เกิดปัญญาดับความทุกข์ที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์และทำให้มนุษย์เข้าถึงความจริงของ ธรรมชาติด้วยปัญญาและทำให้เห็นสรรพสิ่งเป็นเพื่อนร่วมเกิด ร่วมเจ็บ ร่วมแก่ และร่วมตายในโลก ใบบเดียวกัน เพราะว่าธรรมชาติเป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ของทุกสิ่งทุกอย่าง มนุษย์และสัตว์ป่าก็ เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาตินั้น^{๓๒}

โกศล ช่อผกา ได้ศึกษาพุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวสิกแล้ว มองว่า วิฤตการณ์ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีรากเหง้ามาจากกระบวนทัศน์ (paradigm) ที่ผิดพลาดอันมี กระบวนทัศน์พื้นฐานมาจากปรัชญากรีกและโรมัน ภูมิปัญญายุคกลาง และภูมิปัญญาวิทยาศาสตร์ที่ ทรงอิทธิพลมากที่สุดต่อแนวคิดและการจัดการด้านความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติทำให้เกิดปัญหามากมายที่ไม่สามารถอธิบาย เข้าใจ หรือคาดการณ์ได้ จึงได้มีการตั้ง คำถามและมอยย้อนกลับไปสำรวจภูมิปัญญาดั้งเดิมอย่างจริงจังอีกครั้ง จนกระทั่งมีการนำเสนอ กระบวนทัศน์มากมายในการร่วมแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยได้พยายามนำเสนอพุทธกระบวนทัศน์เชิง นิเวศวิทยาแนวสิกแบบผสมผสานกับแนวคิดนิเวศวิทยาแนวสิก ๓ มิติด้วยกัน คือ มิติด้านอภิปรัชญา มิติด้านญาณวิทยา และมิติด้านจริยธรรม โดยเน้นการร่างเค้าโครงกระบวนทัศน์แบบใหม่^{๓๓}

ขจิตพรรณ อมรปาน ได้ศึกษาเรื่องการใช้สัตว์ทดลองโดยยึดโยงกับแนวคิดปรัชญาสิทธิ ของสัตว์ และมุมมองของนักวิทยาศาสตร์ไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ถึงแม้พุทธศาสนา นิิกายเถรวาทไม่ได้สอนในเรื่องความเสมอภาคระหว่างมนุษย์และสัตว์ แต่พุทธศาสนานิกายนี้ก็ไม่ สนับสนุนให้ใช้สัตว์ทดลอง เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการเบียดเบียน และสร้างความทุกข์ ทรมาณให้แก่สัตว์ นักวิทยาศาสตร์ไทยที่เป็นพุทธศาสนายอมรับว่าการใช้สัตว์ทดลองเป็นสิ่งที่ไม่ เหมาะสมในคำสอนของพุทธศาสนา แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน การใช้สัตว์ทดลองยังมึ ความจำเป็นสำหรับนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องการขยายความรู้เพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติอยู่มาก เพราะนักวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพมาทดแทนได้ อย่างไรก็ตาม

^{๓๒} พระสุเมต ปียสิโล (ศรีแตรวงษ์), “การอนุรักษสัตว์ป่าตามแนวพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๓๓} โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวสิก”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒).

นักวิทยาศาสตร์ก็พยายามใช้สัตว์ทดลองภายใต้กรอบของจริยธรรมสากลทั่วไป เช่น ใช้สัตว์ทดลองก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และปฏิบัติต่อสัตว์ทดลองในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตด้วยความเมตตา กรุณา ไม่ใช่เป็นวัตถุสิ่งของที่มนุษย์จะทำอะไรก็ได้^{๓๔}

เจริญ ชัยแก้ว ได้ศึกษาศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสิ่งแวดล้อมของตะวันตกและพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า แนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมตะวันตกยึดโยงกับแนวคิด ๓ ทฤษฎีด้วยกัน คือ แนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของธรรมชาติโดยมองว่ามนุษย์เท่านั้นที่มีคุณค่าทางจริยธรรม ส่วนธรรมชาติอื่นไม่มีคุณค่าเลย แนวคิดที่ยึดเอาชีวิตเป็นจุดศูนย์กลางที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกที่มองเรื่องความสัมพันธ์ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อกันและกัน แนวคิดพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์และธรรมชาติล้วนมีคุณค่าทางจริยธรรมและมีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรต่อกันและกัน พระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยาแนวลึกจึงมีความคล้ายคลึงกันในการมองธรรมชาติสิ่งแวดล้อมคือมองในแง่บวก^{๓๕}

วัลลภา วราอัศวปติ ได้ศึกษาถึงความจำเป็นที่จะต้องฆ่าหรือทำลายสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคมาสู่มนุษย์ เจอนไขที่จำเป็นต้องฆ่ามันจะต้องไม่ตั้งอยู่บนเกณฑ์ตัดสินตามทัศนะพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การฆ่าสัตว์ปีก เช่น เป็ด ไก่ และนก เป็นสิ่งที่ละเมิดต่อศีลข้อปาณาติบาต แต่ไม่ได้ฝ่าฝืนในด้านกฎหมาย อีกอย่างหนึ่ง การฆ่าสัตว์ปีกของเจ้าหน้าที่รัฐ ก็เนื่องจากว่าเพื่อเป็นการป้องกันโรคไข้หวัดนกที่จะนำเชื้อโรคเข้าสู่มนุษย์เรา สำหรับการป้องกันโรคไข้หวัดนกนั้น ทำได้หลายวิธี เช่น การใส่หน้ากาก การทำลายสัตว์ปีกที่ติดเชื้อโรค การฉีดพ่นยาป้องกันโรค เป็นต้น ส่วนหลักพระพุทธศาสนาว่าด้วยการทำปาณาติบาตนั้น ให้ถือเกณฑ์สำคัญ ๒ ประการคือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมในการพิจารณา เพื่อตัดสินว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดหรือไม่ พร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างของการทำปาณาติบาต ได้แก่ (๑) สัตว์นั้นมีชีวิต (๒) รู้ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) มีจิตคิดที่จะฆ่าคือมีเจตนาจะฆ่า (๔) พยายามที่จะฆ่า และ (๕) สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น นอกจากนั้น ในการจะวินิจฉัยว่า การฆ่าสัตว์ปีกเพื่อป้องกันโรคบนฐานหลักปาณาติบาตในพระพุทธศาสนา โดยให้พิจารณาถึงคุณค่าของสัตว์ที่ถูกฆ่าและขนาดของสัตว์ที่ถูกฆ่า นั้น ได้แก่ คุณค่าของความเป็นพระอรหันต์ ผู้มีคุณธรรมลักษณะของคนดีมีคุณธรรม ผู้มีศีล บุคคลผู้เป็นบิดามารดา ในกรณีการฆ่าสัตว์ปีก คือ เป็ด ไก่ และนก ก็ให้ถือเกณฑ์ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ถ้าครบองค์ประกอบ ๕ อย่าง และเข้าเกณฑ์ ๒ ประการที่กล่าวมาแล้ว ก็ให้ถือว่าเป็น “ปาณาติบาต” แต่หากไม่ครบองค์ ๕ และไม่เข้าเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นให้ถือว่าไม่ใช่ “ปาณาติบาต”^{๓๖}

^{๓๔} ขจิตพรณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

^{๓๕} เจริญ ชัยแก้ว, “แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

^{๓๖} วัลลภา วราอัศวปติ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ศีลข้อปาณาติบาตในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการฆ่าสัตว์ปีกเพื่อป้องกันการระบาดของโรคไข้หวัดนกในประเทศไทยระหว่าง ปี พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๐”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมพงษ์ โอศรีสกุล ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์พฤติกรรมของสัตว์ในคัมภีร์ชาตกัฎฐกถา ในชุดทกนิยาย ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เป็นการศึกษาในแง่ของบทบาทและพฤติกรรมของสัตว์ ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ด้วยกัน และศึกษาเชิงวรรณคดีสัมพันธ์ จากการศึกษาสรุปได้ว่า พฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์นี้ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรม หรือพฤติกรรมที่ขาดคุณธรรม ความจริงก็คือพฤติกรรมของมนุษย์ เพียงแต่เอาสัตว์มาแสดงพฤติกรรมแทนพฤติกรรมของมนุษย์เท่านั้น โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการอบรมสั่งสอนให้เป็นไปตามหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ การไม่ทำความชั่ว การทำดี และการทำจิตให้ผ่องแผ้ว พฤติกรรมของสัตว์จะเป็นอุทาหรณ์ให้ผู้คนเลือกปฏิบัติในทางที่ถูกต้องและเชื่อในผลของกรรมที่ได้กระทำลงไป^{๓๗}

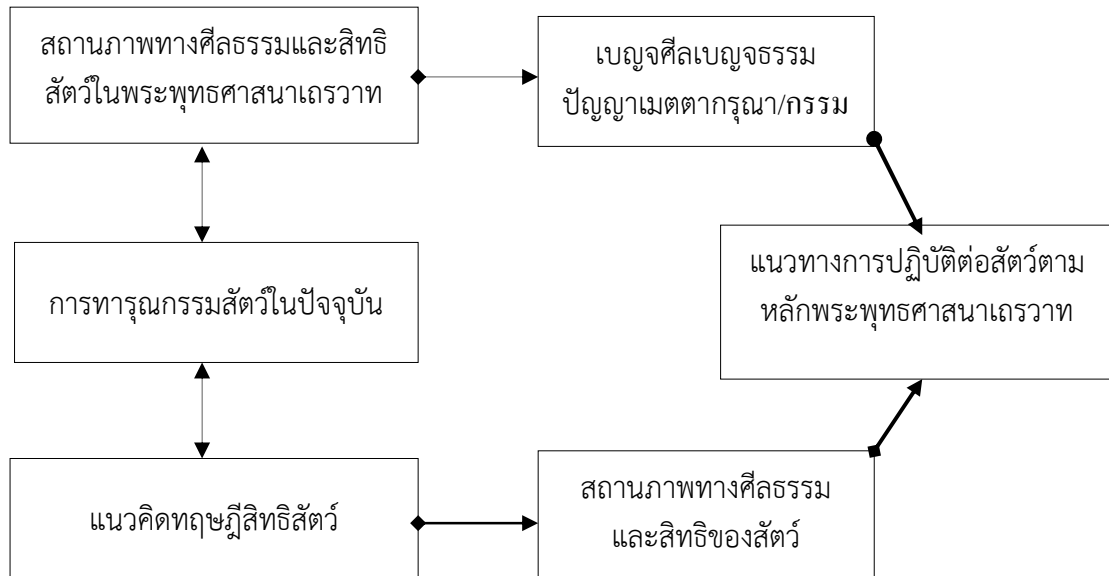
จากการทบทวนงานเอกสารและการวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ๒ กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มแนวคิดตะวันตกที่เห็นว่าสัตว์มีสถานภาพเท่าเทียมกับมนุษย์ (รักชีวิต) จึงเน้นเรื่องสิทธิของสัตว์ การปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่ทารุณ และพยายามที่จะเสนอทางออกจากการบริโภคเนื้อสัตว์ เช่น ซิงเกอร์ เสนอเรื่องมังสวิรัต กลุ่มนี้จึงเริ่มต้นที่การโต้แย้งกับกลุ่มแนวคิดเดิมที่ยึดเอามนุษย์และสิ่งมีชีวิตเป็นจุดศูนย์กลางของธรรมชาติ ตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลิ้มมองว่าการมองเรื่องสัตว์เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ต้องมองให้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติทั้งหมด ทั้งในแง่ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติระบบนิเวศทั้งหมด ในขณะที่พระพุทธศาสนามีหลักการแนวคิดที่เน้นธรรมชาติทั้งหมด ทำให้การยอมรับสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นเดียวกันกับมนุษย์นั้นไม่ใช่เรื่องใหม่อะไร เบญจศีลเบญจธรรมที่เป็นพื้นฐานแนวคิดสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาก็มักจะเน้นที่ตัวมนุษย์เป็นสำคัญและสัตว์ให้ความสำคัญรองลงมา จะอย่างไรก็ตามเราไม่อาจยึดเอาเพียงหลักคิดดังกล่าวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีหลักการอื่นที่มีความสำคัญและเป็นฐานสนับสนุนให้แนวคิดเรื่องนี้เป็นที่เข้าใจและยอมรับกันได้ ดังนั้น แม้หลักการเดิมจะไม่ได้บ่งชี้ว่าสัตว์ก็มีสิทธิได้ชัดเจน แต่ก็มีหลักการหรือคำสอนที่มนัยะไปในแนวนี้อย่างกว้าง ๆ อยู่พอสมควร เพื่อจะลดปัญหาด้านการทารุณสัตว์ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและขยายวงกว้างในสังคมไทย

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

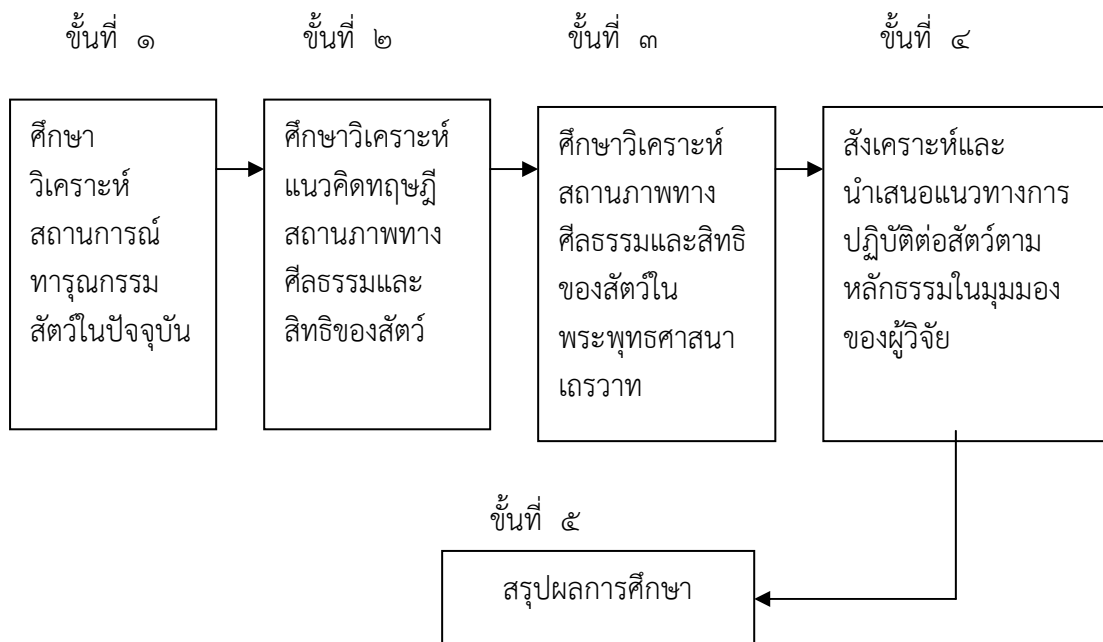
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสองด้านคือด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเถรวาท และด้านแนวคิดสิทธิของสัตว์ ความรู้ทั้งสองด้านที่ได้ศึกษามานี้จะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้สังคมได้ตระหนักรู้และเข้าใจถึงสถานภาพและสิทธิของสัตว์อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) และกระบวนการวิจัย (Research Process) ดังนี้

^{๓๗} สมพงษ์ โอศรีสกุล, “พฤติกรรมของสัตว์ในชาตกัฎฐกถา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕),

๑.๗.๑ กรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๗.๒ ขั้นตอน/กระบวนการวิจัย (Research Process)

ขั้นที่ ๑ ศึกษาลักษณะสำคัญของสัตว์ในธรรมชาติ การทารุณกรรมต่อสัตว์ในสังคมปัจจุบันในรูปแบบการกระทำต่าง ๆ และการแก้ไขปัญหา เพื่อแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ทารุณกรรมสัตว์ในปัจจุบันนั้น มีความรุนแรงมากขึ้นและจำเป็นต้องมีหลักการเรื่องสิทธิของสัตว์ เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักต่อการไม่กระทำความรุนแรงต่อสัตว์

ขั้นที่ ๒ ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในแนวคิดปรัชญาตะวันตก และศาสตร์สมัยใหม่

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอแนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ในมุมมองของผู้วิจัย

ขั้นที่ ๕ การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยจะนำผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ มาสรุปผลการศึกษาวิจัยถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และสรุปการวิจัยไว้ในเนื้อหาของบทที่ ๕ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้เข้าใจแนวคิดสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์

๑.๘.๒ ทำให้เข้าใจสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติต่อสัตว์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท